

Nr 137.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1935 kl. 11 f. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne-
tursberäkning och lönetillägg för vissa lärare inom folk-
skoleväsendet.*

(2:a avd.)

I en till riksdagen avlåten, den 8 mars 1935 dagtecknad proposition, nr 209, har Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att ordinarie lärare vid folk- och småskolor må för rätt till uppflyttning i lönegrad kunna tillgodoräkna sig tjänstgöring såsom icke-ordinarie lärare vid sådana skolor utöver tio lästerminer, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda härutinnan erforderliga tillämpningsbestämmelser;

dels ock medgiva, att från förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor må under budgetåret 1935/1936, på de närmare villkor Kungl. Maj:t må äga bestämma, utgå provisoriskt lönetillägg åt sådana icke-ordinarie lärare vid folk- och småskolor, som innehaft icke-ordinarie anställning med full tjänstgöring vid dylika skolor under sammanlagt minst tio terminer, med för år räknat 300 kronor åt manlig och 200 kronor åt kvinnlig folkskollärare samt 150 kronor åt småskollärare, anställd vid småskola, mindre folkskola eller egentlig folkskola.

Upprinnelsen till Kungl. Maj:ts föreliggande förslag är en framställning från *folkskollärarkårens representantskap för lönefrågor*, vari anhölls, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen dels att lärare vid folk- och småskolor för rätt till uppflyttning i högre lönegrad måtte kunna tillgodoräkna sig tjänstgöring såsom icke-ordinarie lärare utöver tio lästerminer, dels ock att icke-ordinarie lärare vid folk- och småskolor, då de tjänstgjort vid nämnda skolor sammanlagt minst tio lästerminer, måtte erhålla ett lönetillägg å 300 kronor för manlig och 200 kronor för kvinnlig folkskollärare samt 150 kronor för småskollärarynna.

Som motiv för ifrågavarande framställning anfördes bland annat följande:

Rationaliseringsåtgärderna på folkskolans område, som bestode i indragning av lärartjänster, förflyttning av lärare, begränsad ansökningsrätt till lediga ordinarie lärartjänster m. m., innebure, att de vid rikets folkskolor anställda icke ordinarie lärarna under den närmaste tiden vore helt eller delvis uteslutna från möjligheterna att söka ordinarie befattning. Utöver här omnämnda rationaliseringsåtgärder hade genom kungörelse den 30 december 1932 (nr 582) en väsentlig förändring inträtt beträffande kommunernas rätt att anställa extra ordinarie lärare. Intill slutet av år 1932 gällde en bestämmelse av innehåll, att »extra ordinarie lärare må anställas endast i det fall, att växling i lärjungeantalet, förestående omorganisation av distriktets skolväsen eller annan anledning gör sådant erforderligt.» Genom nyss omnämnd kungörelse ändrades dessa bestämmelser därhän, att skolrådet (skolstyrelsen) *förpliktades* under i stadgan angivna förhållanden anställa lärare såsom extra ordinarie. Ändringen innebure en avsevärd försämring i lärarnas anställningsvillkor. Medan det tidigare var en tillåtelse för skoldistriktet att på nämnda grunder anställa lärare som extra ordinarie, blev det efter angivna tidpunkt ett åliggande. Detta medförde uppenbarligen en betydande ökning av de fall, då lärare anställdes på extra ordinarie i stället för på ordinarie stat, vilket i sin ordning måste få till följd en förlängning av den tid, som läraren hade att tjänstgöra, innan ordinarie anställning kunde vinnas. I sammanhang härmed erinrades om, att den lön, som ännu utginge för extra ordinarie lärare, ursprungligen måste ha varit avpassad med hänsyn till en relativt kort tjänstgöring på extra ordinarie stat och sålunda även för ett åtskilligt lägre åldersstadium än det, som redan nu utgjorde medelåldern vid befordran i flertalet större samhällen i vårt land men jämväl ofta på rena landsbygden. Sålunda kunde nämnas, att vid den utnämning till ordinarie lärare i Stockholm, vilken ägde rum närmast före den tidpunkt, då kungörelsen av den 20 juli 1933 (nr 507) om begränsad ansökningsrätt trädde i kraft, medelåldern hos de utnämnda var 35 år. För vid Göteborgs folkskolor åren 1932—1933 till ordinarie befordrade lärare utgjorde medelåldern för de manliga 31.5 år, för kvinnliga 32.7 år och för småskollärarynnor 29.7 år. Vid motsvarande utnämning i Malmö hade de utnämnda lärarna tjänstgjort, de manliga 20 terminer, de kvinnliga 26 terminer. Dessa förhållanden hänföra sig till den tid, innan ännu den ovan nämnda ändringen av folkskolestadgan trädde i kraft. Förutom denna stadgeändring hade nu därjämte bestämmelsen om begränsad ansökningsrätt ytterligare försämrat de extra ordinarie lärarnas ställning.

Ytterligare kunde nämnas en annan omständighet, som motiverade vidtagandet av stödjande åtgärder, nämligen det förhållandet att lärare från privata skolor och från nedlagda småskoleseminarier kunde erhålla anställning vid folkskolorna och därigenom i viss utsträckning fördröja de icke ordinarie lärarnas befordran.

Skolöverstyrelsen har rörande frågan om *särskilda lönetillägg åt icke-ordinarie lärare vid folk- och småskolor* anfört bland annat följande:

De försämrade befordringsmöjligheter, som genom rationaliseringsåtgärderna drabbat de icke-ordinarie lärarna, vilka för en tid framåt blivit utestängda från rätten att söka lediga ordinarie lärartjänster, medförde givetvis för dessa betydande ekonomiska förluster. Detta måste kännas så mycket hårdare, som många av dem just nu, innan sådant förbud inträdde, efter

många års väntan på befordran stode inför utsikten att snarast kunna erhålla ordinarie tjänst. Att statsmakterna tidigare behjärtat de extra ordinarie lärarnas vid allmänna läroverk m. fl. statliga läroanstalter bekymmersamma läge och på sätt närmare framginge av kungörelsen den 15 maj 1931 (nr 112) angående avlöningsförmåner för vissa extra ordinarie lärare beviljat extra eller vikarierande ämneslärare vid ifrågavarande läroanstalter provisoriska lönetillägg efter vissa tjänstår, syntes överstyrelsen utgöra ett ytterligare skäl till att även folkskolans icke-ordinarie lärare må komma i åtnjutande av dylik arvodesförhöjning.

Med hänsyn till lönetilläggens föreslagna storlek skulle det erforderliga anslagsbehovet för ändamålet utgöra 198,150 kronor. Ehuru den jämförelsevis betydande kostnad, som ett bifall till framställningen således skulle komma att medföra, under rådande förhållanden kunde vara ägnad att framkalla vissa betänkligheter, ansågo dock överstyrelsen, att så starka skäl talade till förmån för densamma, att överstyrelsen funne sig böra tillstyrka det gjorda yrkandet om provisoriskt lönetillägg åt vissa icke ordinarie lärare vid folk- och småskolor.

Det syntes ligga i sakens natur, att det nu föreslagna lönetillägget skulle få rent provisorisk karaktär och utgå endast, så länge de nuvarande abnorma förhållandena i fråga om de icke-ordinarie lärarnas befodringsförhållanden vore rådande. Tilläggets utgående skulle sålunda årligen böra prövas av riksdagen.

Med hänsyn till ändamålets provisoriska karaktär kunde det måhända befinnas lämpligast, att i riksstaten för ändamålet uppfördes ett särskilt extra förslagsanslag. Å andra sidan kunde det möjligen befinnas mera praktiskt, att bidragen till dessa lönetillägg finge utgå ur det anslag, från vilket redan avlöning till extra ordinarie och vikarierande lärare bestredes, nämligen ur anslaget till statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor.

I avseende å framställningen i vad rör frågan om rätt för lönetursberättigade lärare att för uppflyttning i högre lönegrad få tillgodoräkna sig tjänstgöring såsom icke-ordinarie lärare utöver 10 terminer har överstyrelsen anfört bland annat följande:

Överstyrelsen hade verkställt en utredning angående de ekonomiska konsekvenserna av ett bifall till framställningen i nu förevarande punkt.

Genom folkskolinspektörerna hade inhämtats, att den 1 januari 1934 funnes i någon av de tre lägsta lönegraderna 921 lärare, vilka tidigare i mera än 10 terminer tjänstgjort såsom icke ordinarie lärare vid folkskoleväsendet. Överstyrelsen hade tillika undersökt, hur dessa lärares uppflyttning i högre lönegrad allenast av den anledningen, att icke-ordinarie tjänstår utöver fem finge medräknas, komme att fördela sig under de närmaste fem åren, under förutsättning att nytt ålderstillägg av nu ifrågavarande anledning finge tillräddas den 1 januari något av åren 1936—1940.

Med hänsyn till ålderstilläggens storlek för de olika lärarkategorierna hade beräknats, att kostnaderna för de sålunda intjänade ålderstilläggen komme att under femårsperioden uppgå till följande belopp: för folkskollärare 56,100 kronor, för folkskollärarinnor 88,400 kronor och för småskollärare 42,900 kronor, eller sammanlagt 187,400 kronor. Dessa kostnader komme att fördela sig på de särskilda åren sålunda: år 1936 77,250 kronor, år 1937 29,250 kronor, år 1938 30,350 kronor, år 1939 28,250 kronor och år 1940 22,300 kronor.

Såsom nyss framhållits grundade sig dessa beräkningar av medelsbehovet på det antal ordinarie lärare med mera än 10 terminers tjänstgöring såsom icke ordinarie, som den 1 januari 1934 befunno sig i någon av de tre lägre lönegraderna. Givetvis tillsattes även efter nämnda tidpunkt år för år ordinarie lärare, som skulle kunna bliva berättigade till ålderstillägg på grund av långvarig icke-ordinarie tjänstgöring. Kostnaderna komme därigenom att stiga utöver de nu beräknade.

Vad slutligen beträffade kostnadsfrågan från budgetsynpunkt ville överstyrelsen erinra om följande. Därest frågan avgjordes vid 1935 års riksdag i sådan riktning, att den fördelaktigare lönetursberäkningen började att tillämpas den 1 januari 1936, bleve medelsåtgången för den senare delen av budgetåret 1935/1936 (sålunda tiden 1 januari—30 juni 1936) endast hälften av ovannämnda för det första året beräknade summa av 77,250 kronor, eller 38,625 kronor. Men då enligt nu gällande bestämmelser rekvisition av avlöningsmedel för budgetåret 1935/1936 skulle ske först i juli månad 1936, då nytt anslag för budgetåret 1936/1937 stode till förfogande, syntes man icke behöva för ändamålet räkna med någon särskild anslagsförhöjning under budgetåret 1935/1936.

Statskontoret har i avgivna utlåtanden avstyrkt föreliggande förslag.

Departementschefen har för egen del anfört följande:

»I likhet med statsutskottet vid 1934 års riksdag finner jag förhållandena på folkskoleväsendets område giva fog för åtgärder i ovan angiven riktning. Jag har intet att erinra mot de framlagda förslagen och tillstyrker sålunda, att ordinarie lärare vid folk- och småskolor för rätt till uppflyttning i högre lönegrad måtte kunna tillgodoräkna sig tjänstgöring såsom icke-ordinarie lärare utöver tio lästerminer ävensom att icke-ordinarie lärare vid folk- och småskolor måtte, då de tjänstgjort vid nämnda skolor sammanlagt minst tio lästerminer, erhålla ett lönetillägg å 300 kronor för manlig och 200 kronor för kvinnlig folkskollärare samt 150 kronor för småskollärare. Skäl torde icke föreligga att låta dyrtidstillägg utgå å sistnämnda särskilda lönetillägg. De av överstyrelsen framlagda kostnadsberäkningarna giva mig icke anledning till särskilt uttalande. Kostnaderna torde böra bestridas ur förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. Detta anslag torde på grund härav, med hänsyn till gällande utanordningsgrunder, icke behöva höjas utöver det belopp, som av mig beräknats i förutnämnda proposition om statens övertagande av vissa kostnader för folkskoleväsendet.»

Utskottet.

Såsom i statsrådsprotokollet erinrats, blevo de frågor, beträffande vilka nu framställning gjorts av Kungl. Maj:t, på grund av enskilda motioner föremål för prövning av 1934 års riksdag. Statsutskottet fann därvid (utlåtande nr 8, punkt 134) visst fog föreligga för de gjorda framställningarna, särskilt vad angick förslaget om rätt att för uppflyttning i högre lönegrad få tillgodoräkna viss tjänstgöring såsom icke-ordinarie lärare. Under hänvisning till dels bristen på erfarenhet rörande verkningarna för lärarkåren

av de såsom skäl för motionerna anförda rationaliseringsåtgärderna på folkskolans område, dels frågornas ekonomiska räckvidd, dels ock att en förändring av gällande avlöningsbestämmelser i en uti motionerna avsedd utsträckning knappast torde böra ske utan föregående prövning av Kungl. Maj:t, avstyrkte utskottet berörda motioner; och beslöt riksdagen i överensstämmelse härmed.

Utredning och förslag i frågorna föreligga nu från Kungl. Maj:t.

Redan statsutskottet vid 1934 års riksdag uttalade sympatier för förslaget om rätt att för uppflyttning i högre lönegrad få tillgodoräkna viss tjänstgöring såsom icke-ordinarie lärare. Dylig rätt förekommer redan såväl för andra lärarkategorier som inom den civila statsförvaltningen. Med den utformning, Kungl. Maj:ts förslag här erhållit, torde det knappast kunna antagas komma att föregripa en eventuell löne reglering för folkskolans lärare. Kostnaderna hava av skolöverstyrelsen för femårsperioden 1936—1940 beräknats till 187,400 kronor. Även om dessa kostnader efter hand komma att ökas, har utskottet dock icke funnit dem avskräckande. Med hänsyn till vad sålunda anförts tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

De skäl, som i statsrådsprotokollet anförts för de föreslagna lönetilläggen, kunna enligt utskottets mening icke fränkännas ett visst berättigande, och utskottet har därför icke velat motsätta sig att, på sätt föreslagits, dylika lönetillägg må utgå för budgetåret 1935/1936. Utskottet vill härvid understryka vad skolöverstyrelsen anført därom, att ifrågavarande lönetillägg hava en rent provisorisk karaktär och böra utgå endast så länge de nuvarande abnorma förhållandena i fråga om de icke-ordinarie lärarnas befodringsförhållanden äro rådande. Tilläggens utgående skall sålunda årligen prövas av riksdagen. Något dyrtidstillägg å lönetilläggen skall icke utgå.

Förslaget, att här förevarande lönetillägg — av skolöverstyrelsen med ledning av siffrorna vid slutet av läsåret 1933/1934 för nämnda år beräknade till 198,150 kronor — skola utgå från förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor, vill utskottet icke motsätta sig. En förutsättning härför är emellertid, att kostnaderna för lönetilläggen redovisas för sig, så att de lätt kunna överblickas. Beträffande det belopp, med vilket berörda anslag torde behöva uppföras för nästkommande budgetår, avgiver utskottet senare denna dag utlåtande.

I anslutning till vad i här förevarande utlåtande anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må

- a) medgiva, att ordinarie lärare vid folk- och småskolor må för rätt till uppflyttning i lönegrad kunna tillgodoräkna sig tjänstgöring såsom icke-ordinarie lärare vid sådana skolor utöver tio lästerminer, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda härutinnan erforderliga tillämpningsbestämmelser;

b) medgiva, att från förslagsanslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor må under budgetåret 1935/1936, på de närmare villkor Kungl. Maj:t må äga bestämma, utgå provisoriskt lönetillägg åt sådana icke-ordinarie lärare vid folk- och småskolor, som innehaft icke-ordinarie anställning med full tjänstgöring vid dylika skolor under sammanlagt minst tio terminer, med för år räknat 300 kronor åt manlig och 200 kronor åt kvinnlig folkskollärare samt 150 kronor åt småskollärare, anställd vid småskola, mindre folkskola eller egentlig folkskola.

Stockholm den 23 maj 1935.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Carlsson* i Gävle, *Johansson* i Fredrikslund, *Bergqvist*, *Oscar Olsson*, *Borell*, *Walles*, *Gustafsson* i Benestad, *Bergström*, *Theelin*, *Nilsson* i Fredriksfält, *Sandén* och *Larsson* i Varberg, samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Magnusson* i Skövde, *Törnkvist* i Karlskrona, *Andersson* i Höör, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Ward*, *Skoglund*, *Andersson* i Ovanmyra, *Weijne* och *Danielsson*.